

Dugonics András

EDELKA

Méltó volt Etelka akármi, eszes teremtsnek állhatatos szeretére.

Súgár közepszerúségre és szertartòs rendertartòs szedettenek eleven tagjai. Bátor ugrálással futkosott a virgonc vér minden életereiben. Meglòzte a hulló hónak fehérét gyenge testjét befödözò hártya, fölvtávtván orcáját nem egyéb pirossággal, hanem melyet a fehér liliomok között tapasztalunk midõn a pünkòsdi piros rózsákkal összevegyesednek. Tréfás volt a beszédben minden szeméremmel. Gyakor a társadalmakban, de soha nem unalmos. Bátor még a rettentò vezérek elòtt is, a vakmerészségnek minden jele nélkül. Oly szemes, oly okos minden körülállásokban, hogy soha az ugrást elvéteni nem tapasztaltatott. Sõt: ha valaha (mivel nincs hiba nélkül senki se) valami dolgában másként esett a kocka, semmint felòle remélték: nem annyira õ, mint a szerencse hibázni látszatott. Tudta az észnek birtokában tartani a befogadott nyelvet.. Ez (esze hire nélkül) soha nem pörgött. Oly eszességgel beszélgetett minden hozzáillò nemes ifjakkal, hogy kit szeretne inkább, ki nem fakadhatna belòle. (Akárkivel szólott, mindengyke egyaránt dicsekedett szíves hajlandóságával.

Érdemihez szabott belsò fényjeivel megelegedvèn azokat csillagtatni soha nem kévánta. Ugyanazért: tiszta erkòlcsjei miatt szeretnék-é inkább avegy tisztelnék okoskodò szűz társai? Bizonyosan föl nem vehetned. Mennél továbbsalkodott valakivel, annál inkább nem közönségesebbnek, hanem sokkal méltóságosabbnak találták E dolog a valóságos erkòlcsnek jele énnálam, melyeknek se érdömük nem fogy, se àrok le nem száll. Mindedig az irigység fölött élvèn, nemcsak magánál alacsonyabbakat tulajdon nagyságához, hanem a nagyobb eredetű kisasszonyokat is maga közepszerúségéhez tudta egyengetni.

Kitetszett ragyogò szemeinek méltóságos forgásából az a ritka úriasság, melylyel nemcsak egy házat (ha köznemességű ifjúhoz menne), hanem egy egész házat (ha valamely fejedelemnek felesége lenne) kormányozni tudna. Tudniillik ha annyi országok volnának, amennyien vannak, kik az, országglásra alkalmatosok. De így is lehet gondolkodni felòle, hogy csoportos díszei között legcsekélyebb lett volna az, ha fejedelmi szüléktòll született volna

Nem kele még fel a nap, de ragyogott immar a hajnaleniélò szép csillag, midõn. Etelka, elútván a heverést, mindnyájokat fölverte. Nem tudták mire vélni mind szomorú ábrázatját, mind egymást érò hirtelen parancsoljait. Csudállották mostani lúdmérgét az elòbbeni libának. Semmit kedvére nem tehettenek.

András Dugonics

ETELKA

Etelka era degna del duraturo affetto di qualsiasi creatura intelligente. Le membra muscolose erano raccolte a formare un'esile statura media, da tenere solennemente in ordine. Il sangue correva vivace in tutte le sue forze vitali con slanci coraggiosi. La membrana che rivestiva il suo corpo delicato superava per candore quello della neve che cade, mutando le sue guance non in un altro bensì in quel colore rosso, che si può vedere soltanto tra i gigli bianchi quando sono mischiati con le rose rosse di Pentecoste. Nel modo di parlare era scherzosa ma con dovuto pudore. Era assidua frequentatrice della vita sociale, eppure mai noiosa. Coraggiosa persino davanti ai condottieri più formidabili, senza il minimo segno di audacia. Era tanto lesta, tanto intelligente in tutte le circostanze, che non esperimentava mai passi sbagliati. Anzi, a volte (poiché nessuno è perfetto), quando qualche sua azione non rispondeva alle aspettative sperate, più che lei sembrava sbagliasse la fortuna. Sapeva tenere a freno la lingua controllata dalla ragione. E quella (senza la fama della sua intelligenza) non si scioglieva mai. S'intratteneva con assennatezza con tutti i giovani nobili a lei adatti, eppure non c'era verso di farle rivelare quale fosse il suo preferito. A chiunque rivolgesse la parola, si vantava in ugual modo della sua disponibilità cordiale. Soddisfatta del suo splendore interiore tagliato a misura dei suoi meriti, mai desiderava che rilucesse. Per questa ragione chissà, se i suoi compagni vergini, capaci di argomentare, l'avranno amata o l'avranno piuttosto rispettata per le sue pure virtù? Più a lungo socializzava con qualcuno, più la trovavano dignitosa, anziché mediocre. Questa cosa, secondo me, è segno di vera moralità, il cui merito non si consuma, il cui valore non si abbassa. Fin'ora, avendo ella vissuto al di sopra dell'invidia, era riuscita ad adattare alla propria grandezza non soltanto chi era meno di lei ma anche ad adattare al suo livello medio le signorine di rango superiore.

Dalla dignità che esprimeva nello sguardo appariva quella signorilità rara, grazie alla quale ella sarebbe stata capace di governare non solo una casa (qualora avesse sposato un piccolo nobile) ma addirittura una patria intera (se fosse diventata moglie di qualche sovrano). Vale a dire, se ci fossero tanti paesi quanti ve ne sono già, adatti a essere governati. Altrimenti, si poteva pensare a lei anche in questo modo: che tra i suoi numerosi pregi, il minimo per lei sarebbe stato quello di essere nata da genitori sovrani.

Il sole non era ancora sorto, ma la stella mattutina che avrebbe incontrato l'alba brillava già quando Etelka, stufa di stare a letto, svegliò tutti di soprassalto.

Éles szemekkel nyilazván a leányokat, azokat, kik szorgalmatosok voltak, széllél bélletteknek, kik figyelemmel (lábok újjaikon) jártak, lusta kancáknak mondotta. Azokat, kik e máj napra tökélelt ruházatját eleibe adták, tüzesen lehordotta, hogy ráncos és talán penészes is lenne. Maga pedig illendőnek lenni állította azt, hogy abban az épületben (istenei előtt állván) szívének tisztaságát, ruhájának csinoságával kijelentené. Nem is volt még e velágon nagyobb gyönyörűsége, hanem amelyet ékes öltözeteinek csaknem mindennapi hordoúsában érzett. Sok gazdagabbakat meggyőzött azoknak nemcsak sokaságjokkal, hanem drágaságjokkal is.

A tükör előtt üle egy alacsony széken, Etelka; és midőn gyönyörűen elterjedt hajsúleit egyengették és kis fűrtökre verték a szobaleányok, azoknak serénységjüket nézegeti vala, midőn szíomorú gondolatokkal aziok jutottanak eszébe, melyekről a mult éjtszaka álmodozott. Ezek a gondolatok annyira fölzarvarták minden érzékenységeit, hogy színe megváltozna, fejét pedig éppen nem bírhatná. Egészségének eme zúrzavarjait hogy dajkája előtt eltitkolhassa, vagy keszkenővel takarta bé száját, vagy az orcáról elfutamadott pirosságát kölletlen köhögéseivel térítgette vissza.

De az a gondos vénasszony, ki akkoron a szűznek hátuljárúl áll vala és a leánypártát a hajnak búgjai közíött egyengeti vala, történetből esett-é? avagy a főnek gyakor bicegéséből egészségének változásait megsajdította? hirtelen a tükörbe tekintett, és hogy orcájának eleven pirossága a halavány

fehérségnek nem keveset engedett, nagy szívilletődéssel tapasztalta. Hogy pedig a szűzet el ne ijesztené, ily csendesen kezdette okos szavait:

Édes alakom! ha az orca mindazoknak tolmácsja, melyek a szívnek rejték-öbölében lappangnak, könnyen elhitetbetöm magammal, hogy vagy valami bú furdalja szívedet, melynek fullánkja testödön is kitetszik, vagy, ha nélküle élsz, más valami bajodnak lönni kölletik. Ha a rossznak elejét nem vöszíöd,erőt vészen rajtad, meg is rögzik benned. Már penig akkor hasztalanul köpöd tenyered. De hogy-hogy remélhetöd e nyavalyádnak megorvoslását, ha bibédet ki nem ugrasztod? Ki vele, édes alakom, ami szíved gyötri! Ingyen se gondoljad azt, hogy magad magadnak löhess orvososa. Több szöm többet lát, a több kéz hamar kész. Tudd meg penigazt is, hogy valamint mások dolgaikban szömösök, úgy a magunkéban vakundokok vagyunk.

Elijede e szavakra Etelka. És midőn a feleletnek szükségét látná, elsőben tétovázva, azután egyenesen így felelt:

Édes dajkám! engöm nem a testnek sérvei, hanem eme szívnek keservei gyötrenek. Az elmult éjtszakának mintegy közepe tájában magát előlebegtette álmom oly röttenetösön körülgondolta egész lelkömet és testömet hogy sömmi móddal ki nem vonhatom lábaimat a lekötő búnak hinárjai közül. Sőt, ha miket álmodtam, azok fejemre is telnek, gyököstül elvesztem.

Nessuno sapeva come interpretare il suo volto triste, i suoi improvvisi comandi a raffica. Rimasero allibiti di fronte a questo comportamento selvaggio dell'oca giuliva di prima. Non riuscivano a soddisfarla in niente.

Con sguardi penetranti tirava frecciate contro le ragazze, quelle operose le chiamava palloni gonfiati, quelle attente a camminare (vale a dire, in punta di piedi) cavalle pigre. Quelle che l'assistevano a metterle i vestiti da lei scelti per quel giorno, le sgridava piena di collera, perché li trovava sgualciti o forse ammuffiti. Lei stessa, invece, assicurava che in quell'edificio (stando davanti alle sue divinità), si conveniva mostrare la purezza del suo cuore attraverso l'eleganza dei vestiti. Per lei non esisteva piacere più grande di quel che sentiva nell'indossare ogni giorno i suoi vestiti adornati. Di questo aveva convinto numerosi, tra i più ricchi, e non solo della loro quantità ma anche del loro costo.

Etelka era seduta su una sedia bassa, davanti allo specchio, mentre le camerierearrangiavano i suoi capelli meravigliosamente distesi in piccole ciocche; osservava la loro solerzia quando, con tristi pensieri, le tornarono in mente le cose sognate durante la notte passata. Questi pensieri avevano talmente scombuscolato tutta la sua sensibilità, che era mutata di colore e la testa la faceva impazzire. Per poter nascondere alla tata la sua salute non più in perfetto stato, ora copriva la bocca con un fazzoletto, ora fingeva una tosse sgradevole per far tornare sulle guance il colore rosso sparito. Ma la vecchia premurosa, che in quel momento stava dietro la vergine in atto di sistemare tra i suoi capelli ondulati la cuffia, indossata solitamente dalle nubili, percepì il peggioramento della salute di lei, forse per caso oppure a causa dei frequenti tic della testa? – improvvisamente diede uno sguardo allo specchio e, con grande stretta al cuore, constatò che il colore rosso vivo sulle guance aveva ceduto troppo al pallore cereo. Per non spaventare la vergine, con calma, così introdusse le sue parole sagge:

Mia cara! Se il viso interpreta tutto quello che si cela nell'angolo più nascosto del cuore, facilmente posso far accettare a me stessa che c'è qualche tristezza che ti ha turbato il cuore e il cui pungiglione si manifesta anche all'esterno del tuo corpo oppure, se così non fosse, allora ti è capitato qualche altro guaio. Se non preveni il male, sarà esso a padroneggiarti e ad incallirsi in te. Se è così, allora stai perdendo tempo a tirarti su la manica. E come speri di trovare rimedio al tuo malessere, se rifiuti di sputare il rospo? Sputa fuori, cara mia, quel che turba il tuo cuore! Che non ti venisse in mente d'essere il medico di te stessa. Più occhi guardano, più cose si vedono, più mani lavorano, più velocemente sono fatte le cose. Sappi inoltre che quanto più sagaci siamo nel guardare le altrui faccende, tanto più ciechi siamo verso le nostre cose.

A queste parole Etelka si spaventò. E, quando vide che era necessario dare una risposta, all'inizio un po' esitando poi con fermezza così rispose:

Az okos dajka, hogy minekelőtte álmát elbeszéli, annak haszontalan-ságát vele elhitethesse, maga régi álmairól kezdte a feleletet. És erővel reájok akarta, fogni, hogy mivel eddig bé nem teljesedtek, ezután se fognak beszédjének utoljára, nem annyira álom, mint jövendölés vala. Így felele tehát Etelkának előbbeni szavaira:

Oh be nagy csekélység hóhérolja szivedet édes alakom! Megbocsáss többet véltem volna felőled, semmint hogy magam is félhessek: netalátlán egy álom tégödet ne csak félni, hanem röttöggni is tanítson. Ki az álumnak hiszen, önnönmagának veti a könyveknek sűrű csöppjeit és azután nagyobb gyötrelömmel aratja megért sirlalmait. Semmit se félj tőle. Nem szokott az álom jele lönni a következőknek, hanem pusztá képzeménye a mar elmúltaknak. Álom és esős üdő magoktól is elmúlnak. Oh! Hányszor álmodoztam magam is vagy szomorú, vagy víg történetekről? Mi sült ki belőle? a nagy sömni! Most jut ismét eszömbé: A tavalyi aratás előtt, úgy tetszött egy éjtszaka, mintha veled egy temetőben a kőfalnál sétálgattam volna. Te ottan könyörögté~ buzgóan. Én pedig ama köveket nézegettem, melyek a sirok fölött föl valanak állítva. Nemsokára elődbe került egy szépen fölövedzett ifjú, ki néked a sátorosságot ajánlotta. Te mindaddig vonyogottad vállaid, még Gyulának parancsolatjával reábirattattál, hogy kezet fogjatok. Alig lőtt vége erőltetött esküvésődnek, íme melléd lopódza egy más jövevény ifjú, ki is uradnak mind koponyáját kettőhasította, mind mellét behor-pasztotta, mind szívéen körösztil verte a kardot. Oh kedves Etelkám! magadat is vérbe feküdni láttalak! de nem segíthettek. Kis öcsédet is, Gyulát. .. íme farkast emlegetünk, a kert mellett kullog. Hozott Isten, kis fiam!

Béjött igazában a gyermek, hogy Etelkának, kihez igen nagy szeretettel viseltetett, jó reggelt kívánjon és mondjon. De Etelka se volt kisebb hajlandósággal hozzája. Elveszettnek vélte azt a napot, melyben vagy nyájas csevegését nem vette, vagy személyét nem látta. Fura kis ésszel ,vala föléesítve a gondos természettől. Meg tudta vagy vigasztalni, vagy závarni nénjét, ha jó kedve szottyant. Most is, midőn hozzája érkezett (a reggeli köszöntés után), azt rebesgette előtte: Hogy bizonyára szánakodásra méltók lönnének a fehérszemélyek, mivel (böcsőjökötől fogva egész, koporsójokig) csak éppen az öltözgetésökben töltenék legdrágább üdejüket. Nem is löhetne bennök valami, melyet az embörök szépnek mondhatnának, mivel a külső cifra-nyífrákat oly nagy szorgalommal hajhásznák. A férfiaknak éppen nem lönné az ilyen pipörködésökre szükségjök, mivel vagy csak azért is gyönyörűek volnának, mivel férfiaknak teremttenek. A fákat szoknák s más ögyéb hitvány temérdököket megaranyozni, hogy ékesöknek tessenek. Maga az arany és gyémánt minden cifra nélkül szép is lönné, kellő is.

Öccsének mind vakmerészségét meg akarván dorgálni, mind okoskodásainak erőtlenségét megmutatni, Etelka kebléhez szorította a gyermeket és minekutána

Mia cara tata! Non sono le ferite fisiche a farmi pensare, ma le amarezze del cuore a torturarmi. All'incirca a metà della notte scorsa, un sogno mi ha profondamente sconvolto l'anima e il corpo, al punto di non riuscire a liberarmi i piedi dai suoi lacci di tristezza. Anzi, se le cose che ho sognato un giorno si tradurranno in realtà, allora io sono del tutto perduta.

La saggia tata, prima ancora che Etelka potesse raccontarle il sogno, per dissuaderla, essendo esso inutile, incominciò la sua risposta parlandole di sogni che aveva fatti tempo prima. E a tutti i costi voleva riferire che essi, non essendosi fino ad allora avverati, non si sarebbero avverati nemmeno nel futuro. Ma i tempi a venire avrebbero dimostrato che il riferimento del discorso della tata più che un sogno era stato una profezia. Perciò, così rispose alle parole dette prima da Etelka.

Ma che grande sciocchezza infierisce sul tuo cuore, mia cara! Perdonami, da te mi sarei aspettata di più, piuttosto che m'impaurisca anche io, allorquando un sogno ti induca non soltanto ad aver paura ma addirittura a sentirti terrorizzata. Chi da' retta ai sogni sparge dense gocce di lacrime per sé e raccoglie i propri lamenti, maturati poi con angustia ancor più grande. Non temerli per niente. Il sogno, di solito, non è segnale di eventi che accadranno bensì la pura chimera delle cose ormai passate. Il sogno, la pioggia, smettono da soli. Oh! quante volte ho sognato anch'io una storia o triste o allegra. Poi, alla fine? Un bel nulla. Ora mi torna in mente di nuovo. L'anno scorso, prima della mietitura, una notte mi sembrava di fare una passeggiata insieme con te lungo il muro di pietra di un cimitero. Tu stavi facendo suppliche con zelo. Io, invece, ero andata a esaminare le pietre tombali. Non molto dopo un giovane con un'arma alla cintura apparve davanti a te e ti invitò a unirti in matrimonio con lui. Tu non facevi che scuotere le spalle finché, su ordine di Gyula, ti lasciasti convincere di stringervi la mano. Ma, non appena la cerimonia di questo matrimonio forzato ebbe termine, ecco un giovane forestiero, introdottosi di soppiatto vicino a te, spaccare il cranio di tuo marito, rompergli il petto e trafiggergli il cuore con la sua spada. Oh, mia cara Etelka! ho visto anche te giacere nel sangue! E non potevo darti aiuto. Anche il tuo fratellino, Gyula... ma si nomina il diavolo, ed ecco lui che si trascina lungo il giardino. Benvenuto, figliolo!

Il ragazzino entrò davvero per augurare e dire buon giorno ad Etelka, verso la quale nutriva grande affetto. Nemmeno Etelka si mostrava per lui meno disponibile. Considerava la giornata persa quando per caso non coglieva la sua conversazione gentile o non lo vedeva di persona. La natura premurosa lo aveva benedetto con uno spirito piuttosto bizzarro. Quando era di buon umore, riusciva o consolare o conturbare sua sorella maggiore. Anche stavolta, quando la avvicinò (dopo il saluto di buon giorno) si mise a borbottare davanti a lei: Che certamente le donne sarebbero degne di compassione, dato che il tempo più prezioso (a cominciare dalla culla fino alla tomba), o consacrano a come abbigliarsi. E in loro non ci

kis száját megveregette, előbbeni beszédjét így tromfolta vissza: Ugyancsak belekottyantál szilva-lév, mintha tégöd borsolnának. Tudósabb is nyelved, mint fejed. Tehát még azt se tudod, hogy maga az arany és ama gyémánt sokkal fényesebbek, ha kézben forgattatnak és megsikáltatnak? Ládd te, hogy tele vagy szóval, mint a duda széllel. Ha elkezded, annyit fűcsögsz, hogy más böcsületös embör nem is locsoghat melletted. Nem láttad-é (szapora dara), mikép fémlík édes atyánknak röttentő fegyvere? Miért szöbb ez a te vaskódnál? Azután hát ha ezen öltözetöm nem a végre van, hogy szépnek tesseem, hanem hogy kiféle legyek, megmutathassam? Úgy vélem, hogy te se szeretnéd úgyannyira nénédet, ha (némely szegény leányzóknak alacsony módjokat követvén) elől-hátul kötényben járnék. Ne légy ezután is minden tálban kanál, édes atyámfia! mert mások is torkodba verhetik a szavakat. Szép mondás a magyaroknál, és csak a minapiban hallottam Tosó vezértől: ne szólj nyelvem, nem fáj fejem. Jól észrevödd tehát, kivel és miket beszél-lesz. Addig is nyujtózz, még a lepled ér, Végtére: tanulj tinó, ökör lősz belőled!

può essere nulla che gli uomini potrebbero definire bello, giacché procacciano con troppa solerzia l'abbellimento esteriore, e che gli uomini non necessitano di una simile toletta, perché sono già belli per il solo motivo di essere stati creati uomini. Di solito si ricoprono d'oro gli alberi e le altre cose futili per apparire preziosi. L'oro e il diamante sono già belli in sé, e anche desiderabili senza ulteriori fronzoli.

Con l'intenzione di rimproverare il suo fratellino sia per l'audacia sia per la debolezza della sua argomentazione, Etelka strinse al petto il ragazzino e, dopo avergli dato dei colpetti sulla bocca, ribatté così al suo discorso: ci hai messo il becco per davvero, piccolo sputasentenze, come se si trattasse di te. Hai la lingua più sapiente del cervello. Dunque, ignori pure che l'oro ed il diamante più si portano sulla mano, più si strofinano lavandoli, più lucidi diventeranno? Vedi che sei pieno di parole, come una tromba d'aria? Quando ti ci metti, dici tante di quelle frottole che non lasci spazio per cianciare a un altro essere onesto. Non hai forse notato tu, lesto di lingua, lo splendore dell'arma terribile che apparteneva a nostro padre? Non è forse più bella dei tuoi arnesi? E non sarà che questo mio vestito non serve per farmi apparire bella ma per mostrare chi sono?

Secondo me, nemmeno tu gradiresti tanto se tua sorella maggiore (abbassandosi al livello di qualche ragazza povera) andasse in giro con un grembiule che la copre davanti e dietro. Smettila di fare il ficcanaso caro fratello! Perché anche gli altri sono capaci di soffocarti la parola in gola. È bello quel detto ungherese che ho sentito l'altro giorno dal condottiero Tosò: se la lingua tace, la testa non duole. Rifletti un momento, prima di rivolgere la parola a qualcuno, e su quel che vuoi dire. Non fare il passo più lungo della gamba. E infine: studia giovenco, per diventare bue!